

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Якщо податковий вексель не погашено у визначений строк, векселедержатель вчиняє протест такого вексяля у неплатежі згідно із Законом України «Про нотаріат»

ПОСТАНОВА

Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України

від 26 грудня 2012 р.

(в и т я г)

У січні 2010 р. Державна податкова інспекція у Печерському районі м. Києва (далі — ДПІ)

звернулася до суду з позовом до приватного нотаріуса Київського міського нотаріального

округу Ш. (далі — нотаріус), треті особи — фірма «Союз-Віктан» ЛТД (далі — Фірма) і публічне акціонерне товариство «Комерційний банк «Союз» (далі — ПАТ), про визнання незаконною відмови нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії та зобов'язання вчинити таку дію.

Позивач зазначив, що 14 липня 2009 р. Фірма видала ДПП податковий вексель, непогашена сума за яким станом на 13 жовтня 2009 р. становила 2 млн 21 тис. 867 грн 80 коп. У зв'язку з цим ДПП звернулася до нотаріуса із проханням вчинити протест у неплатежі вказаного векселя. 14 жовтня 2009 р. нотаріус винесла постанову про відмову у вчиненні зазначеної нотаріальної дії з тих підстав, що погашення податкового векселя має здійснюватися відповідно до Закону від 21 грудня 2000 р. № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами»¹ (далі — Закон № 2181-III), а не шляхом вчинення протесту векселя нотаріусом, що не віднесено до повноважень нотаріуса. За таких обставин ДПП звернулася до суду із зазначеним позовом, в якому просила визнати незаконною відмову нотаріуса у вчиненні протесту податкового векселя та зобов'язати її вчинити такий протест.

Шевченківський районний суд м. Києва рішенням від 6 червня 2011 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 16 травня 2012 р., позовні вимоги ДПП задовольнив.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 вересня 2012 р. касаційні скарги нотаріуса та ПАТ відхилено, а рішення судів першої та апеляційної інстанцій залишено без змін.

У заявах про перегляд судового рішення суду касаційної інстанції ПАТ і нотаріус просили скасувати ухвалу суду касаційної інстанції та передати справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції, посилаючись на неоднакове застосування судами касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах. Зокрема, заявники посилалися на неоднакове застосування судом касаційної інстанції ст. 92 Закону від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII «Про нотаріат» (далі — Закон № 3425-XII) та пунктів 31, 294 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (затверджено наказом Міністерства юстиції

України від 3 березня 2004 р.; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 березня 2004 р. за № 283/8882), яка була чинною на час виникнення спірних правовідносин (далі — Інструкція).

Заслухавши доповідь судді Верховного Суду України, пояснення представників ПАТ і нотаріуса на підтримання поданих заяв, а також представника ДПП на їх заперечення, дослідивши матеріали справи та перевіrivши наведені у заявах доводи, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заяви задоволенню не підлягають.

Відповідно до змісту ст. 360⁴ ЦПК Верховний Суд України скасовує судові рішення у справі, яка переглядається з підстави неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, якщо установить, що воно є незаконним.

Суд установив, що постановою нотаріуса від 14 жовтня 2009 р. відмовлено ДПП у вчиненні протесту авальованого ПАТ податкового векселя, виданого Фірмою до отримання етилового спирту для переробки на підакцизну продукцію, з тих підстав, що його погашення має здійснюватися відповідно до Закону № 2181-III, а не шляхом вчинення протесту векселя нотаріусом, що не віднесено до повноважень нотаріуса.

Рішенням суду першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмову нотаріуса у вчиненні протесту авальованого банком податкового векселя визнано незаконною та зобов'язано нотаріуса вчинити протест зазначеного векселя. При цьому суд виходив із того, що відповідно до Закону від 15 вересня 1995 р. № 329/95-ВР «Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби»² (далі — Закон № 329/95-ВР) авальований банком податковий вексель повинен погашатися в порядку, встановленому законом для погашення простих векселів, тобто шляхом вчинення нотаріусом протесту цього векселя.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 3 вересня 2012 р. рішення судів першої та апеляційної інстанцій залишив без змін.

Разом із тим ухвалами Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 вересня 2011 р. та 17 квітня 2012 р., постановленими у справах із подібних правовідносин, суд касаційної інстанції погодився з рішеннями судів про відмову у визнанні таких дій

¹ Закон втратив чинність, але був чинним на момент виникнення спірних правовідносин.

² Закон втратив чинність, але був чинним на момент виникнення спірних правовідносин.

нотаріуса незаконними. На ці ухвали як на приклади неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, послалися заявники у своїх заявах.

Отже, суд касаційної інстанції неоднаково застосував одні й ті самі норми матеріального права, які встановлюють повноваження нотаріуса (ст. 92 Закону № 3425-ХІІ та п. 294 Інструкції), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Перевіряючи законність рішення суду касаційної інстанції, про перегляд якого просили заявники, Верховний Суд України виходив із такого.

Відповідно до ч. 20 ст. 7 Закону № 329/95-ВР порядок погашення авальованих банком податкових векселів встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Пунктом 15 Порядку випуску, обігу та погашення податкових векселів, авальованих банком (податкових розписок), які видаються до отримання спирту етилового неденатурованого і є забезпеченням виконання зобов'язання із сплати акцизного збору, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 червня 2005 р.

№ 498, встановлено, що у разі, коли податковий вексель не погашено у визначений строк, векселедержатель вчиняє протест такого векселя у неплатежі згідно із законодавством.

На підставі ст. 92 Закону № 3425-ХІІ та п. 294 Інструкції вчинення протестів векселів провадиться нотаріусами.

Отже, погашення авальованого банком податкового векселя здійснюється в порядку, встановленому для погашення простого векселя, тобто шляхом вчинення нотаріусом протесту такого векселя. Саме такого висновку дійшов у справі, яка переглядається, суд касаційної інстанції.

Таким чином, касаційним судом у справі, яка переглядається з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, правильно застосовано ст. 92 Закону № 3425-ХІІ та п. 294 Інструкції, постановлене ним рішення є законним.

Керуючись п. 1 ст. 355, п. 2 ч. 1 ст. 360³, ст. 360⁵ ЦПК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України у задоволенні заяв ПАТ та нотаріуса відмовила.

Перелік підстав припинення права власності на земельну ділянку визначений ст. 140 ЗК України і є вичерпним. Такої підстави припинення права власності на земельну ділянку, як скасування рішення органу виконавчої влади, на підставі якого було видано державний акт на право власності на земельну ділянку, зазначеним Кодексом не передбачено

ПОСТАНОВА

*Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 12 вересня 2012 р.
(в и т я г)*

У листопаді 2008 р. Херсонський міжрайонний природоохоронний прокурор (далі — міжрайонний прокурор) в інтересах держави в особі Голопристанської районної державної адміністрації Херсонської області (далі — Райдержадміністрація) звернувся до суду з позовом до Ш. про визнання державного акта на право власності на земельну ділянку недійсним.

Позивач послався на те, що розпорядженням голови Райдержадміністрації від 30 травня 2007 р. Ш. передано безоплатно у власність земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства на території сільської ради. 1 червня 2007 р. відповідачці

видано державний акт на право власності на цю земельну ділянку.

Розпорядженням голови Херсонської обласної державної адміністрації (далі — Облдержадміністрація) від 11 липня 2008 р. на підставі протесту прокурора Херсонської області (далі — обласний прокурор) зазначене розпорядження голови Райдержадміністрації скасовано.

Вважаючи, що у зв'язку зі скасуванням розпорядження про передачу у власність земельної ділянки у відповідачки немає правових підстав для набуття права власності на вказану земельну ділянку, та пославшись на статті 116, 125, 155 ЗК, міжрайонний прокурор просив визнати

державний акт на право власності на земельну ділянку, виданий 1 червня 2007 р. на ім'я Ш., недійсним.

Голопристанський районний суд Херсонської області рішенням від 28 липня 2010 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Херсонської області від 8 лютого 2011 р., у задоволенні позову міжрайонного прокурора відмовив.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14 грудня 2011 р. касаційну скаргу прокуратури Херсонської області відхилено, зазначені рішення суду першої інстанції та ухвалу апеляційного суду залишено без змін.

У заяві Генеральної прокуратури України про перегляд ухвали колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14 грудня 2011 р. порушено питання про скасування цього судового рішення й ухвалення нового — про задоволення позову з підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК, у зв'язку з неоднаковим застосуванням судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме: положень Конституції України, ВК, статей 80, 88, 116, 140 ЗК, ст. 33 Закону від 9 квітня 1999 р. № 86-XIV «Про місцеві державні адміністрації», що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах. Так, Генеральна прокуратура України зазначила, що, на відміну від судових рішень в інших справах, у справі, яка переглядається, суд касаційної інстанції погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в задоволенні зазначеного позову, оскільки скасування рішення органу виконавчої влади, відповідно до якого було видано державний акт на право власності на земельну ділянку, не є визначеною ЗК підставою для припинення права власності на земельну ділянку та для визнання недійсним державного акта на право власності на земельну ділянку.

Як приклад наявності зазначеної підстави подання заяви про перегляд судового рішення Генеральна прокуратура України надала ухвали колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ: від 30 листопада 2011 р. у справі за позовом прокурора м. Ірпеня Київської області в інтересах держави в особі Київської обласної ради про визнання недійсними державних актів на право власності на земельні ділянки; від 14 грудня 2011 р. у справі за позовом прокурора Каланчацького району Херсонської області

в інтересах Облдержадміністрації про визнання недійсним державного акта на право приватної власності на земельну ділянку.

Так, ухвалою колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 листопада 2011 р. оскаржувані судові рішення про відмову в задоволенні позову про визнання недійсними державних актів на право власності на земельні ділянки скасовано, а справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції. Постановляючи зазначену ухвалу, суд касаційної інстанції: встановив, що рішенням селищної ради від 19 травня 2009 р. за протестом прокурора скасовано рішення цієї ж ради, на підставі яких відповідачам було видано державні акти на право власності на земельні ділянки; застосував до спірних правовідносин положення Конституції, ст. 1, п. 6 ст. 18 і ст. 118 ЗК та виходив із того, що відповідачам не було відомо про виділення їм земельних ділянок, а суди не з'ясували обставин, за яких земельні ділянки виділені й передані в приватну власність відповідачам, що має значення для правильного вирішення справи.

В ухвалі від 14 грудня 2011 р. колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасувала рішення апеляційного суду про відмову в задоволенні позову прокурора Каланчацького району Херсонської області про визнання недійсним державного акта на право приватної власності на земельну ділянку у зв'язку зі скасуванням розпорядженням голови Облдержадміністрації від 20 січня 2010 р. розпорядженням голови Райдержадміністрації, на підставі якого було видано зазначений державний акт, і залишила в силі рішення суду першої інстанції про задоволення вказаного позову. При цьому суд касаційної інстанції, не погодившись із висновками апеляційного суду про відсутність підстав для визнання державного акта на право власності на земельну ділянку через заперечення відповідача проти припинення його права власності на земельну ділянку та непроведення вилучення ділянки в передбаченому земельним законодавством порядку, виходив із того, що акт, відповідно до якого відповідачу безоплатно надано у власність земельну ділянку, скасований, правових підстав набуття такого права власності немає, тому державний акт на право власності на земельну ділянку, виданий відповідачу, є недійсним.

Постановляючи ухвалу у справі, яка переглядається, і залишаючи без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в

задоволенні позову, суд касаційної інстанції виходив із того, що ст. 140 ЗК визначено вичерпний перелік підстав припинення права власності на земельну ділянку, серед яких скасування рішення органу виконавчої влади, відповідно до якого було видано державний акт на право власності на земельну ділянку, немає. На підставах, передбачених ч. 5 ст. 88 ВК, ст. 118 ЗК, міжрайонний прокурор позову не заявляв, і він не позбавлений права пред'явити такий позов.

Отже, аналіз зазначених судових рішень дає підстави вважати, що, постановляючи ухвалу від 14 грудня 2011 р. у справі, яка переглядається, за позовом міжрайонного прокурора та ухвалу від 14 грудня 2011 р., наведену в заяві як приклад, — у справі за позовом прокурора Каланчацького району Херсонської області, суд касаційної інстанції за подібних предмета спору та змісту позовних вимог дійшов неоднакових правових висновків, покладених в основу цих судових рішень.

Заслухавши суддю-доповідача, дослідивши доводи заявника, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заява Генеральної прокуратури України задоволенню не підлягає.

Суди встановили, що на підставі розпорядження голови Райдержадміністрації від 30 травня 2007 р. Ш. передано безоплатно у власність земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства на території сільської ради, а 1 червня 2007 р. відповідачці видано державний акт на право власності на цю земельну ділянку.

За протестом обласного прокурора розпорядженням голови Облдержадміністрації від 11 липня 2008 р. зазначене вище розпорядження голови Райдержадміністрації було скасовано.

Порядок припинення прав на землю регулюється гл. 22 ЗК.

Орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування має право прийняти рішення про припинення права власності на земельну ділянку чи права користування нею лише в порядку, з підстав і за умов, передбачених статтями 140—149 ЗК.

Перелік підстав припинення права власності на земельну ділянку визначений ст. 140 ЗК. Так, підставами припинення права власності на земельну ділянку є: добровільна відмова власника від права на земельну ділянку; смерть власника земельної ділянки за відсутності спадкоємця; відчуження земельної ділянки за рішенням

власника; звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора; відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб; конфіскація за рішенням суду; невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених цим Кодексом. Зазначений перелік є вичерпним.

Отже, такої підстави припинення права власності на земельну ділянку, як скасування рішення органу виконавчої влади, на підставі якого було видано державний акт на право власності на земельну ділянку, ЗК не передбачено.

Такого самого по суті висновку дійшов і суд касаційної інстанції, залишаючи без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в задоволенні позову у справі, що переглядається.

Подібну позицію висловив Пленум Верховного Суду України в абз. 2 п. 8 постанови від 16 квітня 2004 р. № 7 «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ» (у редакції постанови від 19 березня 2010 р.), згідно з яким при вирішенні в судовому порядку питання про недійсність документів, виданих на підставі переглянутого рішення органу виконавчої влади чи місцевого самоврядування про скасування свого рішення, за яким земельна ділянка була неправомірно одержана у власність чи користування, слід врахувати Рішення Конституційного Суду України від 16 квітня 2009 р. № 7-рп/2009 (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування), відповідно до п. 5 мотивувальної частини якого органи місцевого самоврядування не можуть скасовувати свої попередні рішення, вносити до них зміни, якщо відповідно до приписів цих рішень виникли правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, і суб'єкти цих правовідносин заперечують проти їх зміни чи припинення.

Таким чином, ухвала суду касаційної інстанції в цій справі постановлена згідно із законом. Обставини, на які послався заявник у заяві та які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Керуючись п. 1 ч. 1 ст. 355, п. 2 ч. 1 ст. 360³, ст. 360⁵ ЦПК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України у задоволенні заяви Генеральної прокуратури України про перегляд ухвали колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14 грудня 2011 р. відмовила.